

Balassa Bálint.

(Balassa Bálint minden munkái. Életrajzi bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Décsy Lajos dr., kiadta a Géniusz könyvkiadó-társaság.)

A magyar lira ősapja, a tizenhatodik századbéli nagy lantos, most jelent meg teljes és csorbitatlan kiadásban a Géniusz könyvkiadó-társaságnál, Décsy Lajos dr. kitűnő bevezetésével és alapos — Balassa Bálint emberi és írói portréját igen jól megformáló — életrajzával.

Balassa Bálint életének történetét végig-gondolva, munkáiban lapozgatva, arra kell gondolnunk, hogy Istennek milyen csodálatos teremtése az, a kit mi költőnek hívunk. Hogy valaha félig kötni való bolondoknak, félig tiszteletreméltó jósoknak tartották őket, azon ne csodálkozzunk. Természetesen csakis az igazi, a vérbeli, az Istentől megáldott poétákra gondolok most. Mert hiszen ifjúkorunkban mindnyájan álmodoztunk dicsőségről, halhatatlanságról, nagy fontosságot tulajdonítottunk annak, hogy kóbor, kusza, furcsa kis álmainknak életet és formát adjunk, de aztán megjövén a józan eszünk, ki-ki hozzálátott a saját dolgához. Az igazi, a vérbeli, az elhivatott poéta, az egészen más fából faragott. Nemcsak azért, mert ő jó verseket írt, az enyéme meg csapnivalóan rossz sületlenségek voltak, ez még nem is volna olyan nagy különbség. Mindössze is azt bizonyítaná. — a mit minden bizonyíték nélkül is tudok — hogy én számár vagyok, ő pedig Istentől megáldott zseni. A

köztünk levő áthidalhatatlan különbség nem is ebben van, hanem abban, hogy ő életét, nyugalmit, földi boldogságát és menyeyi üdvösségét tette föl arra, és vérét adta azért, a mi nálam csak szórakozás és időtöltés volt.

És nem frázis az, hogy a vérét adta érte. Igazi jó és nagy dolgot csak akkor lehet alkotni, ha vérünk megy reá. Inyen semmi sincs a világon. De senki sem fizet olyan rettenetes árt azért, a mit kapott, mint az elhivatott poéta.

Fizetnek nemcsak azok, a kik árokparton fordulnak fel, kórházakban hörögnek, örültek házában tombolnak, vagy a korcsmaasztalra borulva testi és lelki lezülltségben hagyják itt a földi életet. A szegénység ugyan rettenetes sullyal esik a mérleg serpenyőjébe. A művészet, — főként pedig a versírás — schasem volt kenyérkereset, és jaj neki, ha azzá válik. És nevezék bár szolgásgának, megalázó aranyjáromnak, a költőnek sohasem volt olyan jó dolga, mint a mikor egy-egy dicső, nagy-lelkű Mecénás vette pártfogásába. Hogy embert és talentumot lealjasító dolog az ilvesmi? Lehet. De ilyen lealjasító körülmények között élt és virágzott Augustus alatt a latin irodalom aranykora. Ilyen körülmények között fogadták be a renesszánszkori pápák és fejedelmek: a Medicek, az Esték, a Sforzák, a Gonzágák és a mi Mátyásunk a művészeket, költőket, írókat és tudósokat udvarukba. És szédítő ivben, hallatlan emberfeletti magasságokba szállt a kultura s azóta sohasem látott világosság és ragyogás öntötte el a földet. Az emberiség lelke sohasem hajtott ilyen erős,

buja, vérvörös, dus virágokat, mint éppen ebben az időben. Ilyen körülmények között építette fel XIV Lajos Versaillest. És tette azt a művészet és irodalom európai központjává. A művész, a tudós, a költő az udvar kitartottja volt, ez igaz, — de legalább jól tartották. És a mint a fenti példából látjuk, a főuri élet, a tisztelet, a megbecsülés, a dus javadalom nem ártott meg sem a tudománynak, sem a művészetnek, sem az irodalomnak. A kultura aztán kiszabadult az udvari kalitkából és ugynevezett közginccsé vált. De jaj lett művelőinek mindjárt a kiszabadulás pillanatában. Mert most a szűkkeblű, kicsinyes nyárspolgár izléséből és kegyelméből tengetté életét. Ez a szűkkeblű, saját zsirjában fuldokló polgári ideológia elragadónak és romantikusnak tartotta a gondolatot, hogy mi alatt őt a tultápiálkozás miatt állandóan a guta kerülgeti, a költő szalmazsákon fekszik és félig meztelenül kóborolva és éhségtől hörögve írja az ő mulattatására verseit. Ez a gaz, hitvány és alávaló ideológia találta ki, hogy a nélkülözés sarkalja a muzzsát és a bőség elsorvasztja a költői vénát. Holott sem Rafael, sem Tizián, sem Rubens, sem Goethe, sem Byron tehetségének nem ártott meg, hogy előkelő nagyuri életet éltek. Mikor a költészet és a művészet fölszabadult a Mecénások, a pápák a királyok és az udvarok hatalmából és a nagy általánossághoz fordult, felette rossz cserét csinált. Mert ha hízeltget is néha a pápáknak, fejedelmeknek és nagyuraknak, az sem jelentett sokat. Az Istentől megáldott költő ugyanis mindig megírja azt, a miért ideküldetett. Mert a zseni soha senkit sem szol-

gálhat, csakis saját magát. Fizetni lehet neki, de ő nem bírja magát eladni — még ha szeretné, még ha akarná sem. Ellenben a szegénység, a nyomorúság, az azzal járó rettenets megaláztatás, ha csak nem a gyémántjellemről van szó, mint a milyen a mi drága Petőfink volt, elpusztítja, tönkreteszi a legnagyobb költői erőt, mint a hogy megörölte Csokonai Vitéz Mihályt harminc és egynéhány esztendőskorában.

A XVI. századbéli lantos, kinek munkái két vaskos kötetben itt fekszenek előttünk, sohasem szenvedett sem a szegénységtől, sem a nyomorúságtól. Éppen azért kezdtük cikkünket azon, hogy a poétának mindig és minden körülmények között fizetni kell az adományokért, melyekkel a sors megajándékozta. A szegénység és nyomorúság csak súlyos teherként a fizetésben, de nem minden. Ime, Balassa Bálint a legelőkelőbb oligarkák ivadéka, dusgazdag főúr, gyönyörű szép szál ember, vitéz katona. És nincs szánandóbb, nyomorúságosabb élet az övénel. Ne mondják, hogy sűrű, nehéz vére, zabolatlan természete, mindig a forrponton izzó temperamentuma vitte a bajba. Azt hiszik, hogy csak ő volt ilyen ezekben a kalandos időkben, mikor az egész ország szétesett, hit, erkölcs, szemérem és zabola nélkül tántorgott előre, hátra? Még azt sem tudták, ki az igazi hazafi és ki a hitvány áruló? Még azt sem tudták, ki az uruk és parancsolójuk? Hol kell hódolni, kinek kell engedelmessékedni? Bécsnek, vagy Sztambulnak? Mind a kettő egyaránt idegen vagy ha úgy tetszik, egyik veszedelmesebb ellenség, mint a másik. Magyarországnak két

zsarnoka s szipolyozója van: a császár és a szultán, de nincs ura, királya, nincs vezetője. A törökkel való cimborálás tegnap még gaz, hivány árulás, holnap már tiszta hazafias önfeláldozás. Mert, hogyan is éneklí egy későbbi kuruc nótá: „*Ez az istentelen német oly sok kárt tett már, hozzá képest, hogy mit sem tett török, sem tatár.*” Aztán megint Bécsnek kötik le magukat, mert már nem lehet kibírni a basák kegyetlenségeit és zsarolásait. Ki tudna ezek közt a zilált, szörnyű viszonyok között az embereknek ítéletet tartani? Rettenetes erkölcsi szakadékok tátongtak akkoriban az emberek lelkiismeretében. Szörnyű etikai zuhanások, eltévelyedések és ha legtöbb ember tudat nélkül, mint természetes dolgot cipelte ezt a sok erkölcsi szennyet. Balassának a költőnél igen gyakran tudatossá vált korának és saját magának minden bűne. Ő érezte a gyalázatot, melyben egész nemzedéke fetrengett és érezte saját bűneit. Nézzék csak meg valóságos énekeit, a mint Isten lába elé borul, neki mutatja be gyötrelmekből szakadozó szívét és halálos kínokban omló verejtékét. Ugy élt, mint a többiek, de ő tudta, hogy élete nem méltó saját magához, embervoltához, tehetségéhez és nem méltó Urához. Teremtőjéhez, a kitől elbocsátatott. Külső élettörténete semmivel sem különb, vagy nemesebb kortársainál. Verekedett, jobbagyain erőszakoskodott, velük, mint minden Balassa kegyetlenkedett. Szijra fűzött rabokkal, ha lehetett, jó vásárt csinált, utazó kalmárookra le-lecsapott, kifosztogatta őket, az uton magányosan ballagó menyecskéket tulságos hevenséggel megostromolt, de mindezeket nem a gyermek egyszerű naivi-

tásával és ártatlanságával tette, mint kortársai, hanem teljes tudatossággal. S ha elmult a bűn, a mámor, a szenvedelem vagy bírásvágy órája, keserű és haragos szegyenkezés gyötörte lelkét. Hogy tudja magát vádolni Isten előtt! Milyen hatalmas, erős, kínos, hangos jajszavakkal! Ez a dőlőfős oligarka, ez a kalandorvérű katoná, ez a csélcsep szerelmes nagyon is szomorú, nagyon is szerencsétlen ember volt, mert tulontul világosan látta a saját lelkét.

Szerelme éppen olyan keserves és sikertelen volt, mint az egész élete. Tömérdek kalandja akadt, hiszen korának egyik legdécegebb férfialévén, boldognak érezte magát az asszonyi teremtés, a kire ő szemét vetette. Ő pedig leszakított minden rózsát, a mi útjába akadt. Nem csinált ebből nagy dolgot sem ő, sem az útjába akadt rózsák. A szerelmi kalandok nem jelentettek előtte többet, mint egy tüzes paripa, egy jó pohár bor, vagy egy kis parázs verekedés. Életének egyetlen igazi nagy szerelme Losonczy Anna és ez a szerelem olyan groteszkül szegyenletes, olyan csufvéget ért!... A két szerelmes, a ki a világot akarta felgyújtani egymásért, végül adóslevelekért pörösködik egymással. Hozzá még az asszony adott kölcsön a férfinak s az nem tudván megfizetni adósságát, Losonczy Anna hosszadalmas és csunya pört folytatott a költő ellen, kivel később együtt vonult be a halhatatlanság kapuján. Hogy boldogságuk vára összeomlott, hogy szerelmük szétfoszlott, az mind semmisség. De még elválni, elszakadni sem tudtak egymástól szépen, finoman és nobilisan.

Mi vihette, mi hajthatta ezt a gögös fő-

urat, ezt a sűrű, sölétvérű, irgalmat nem ismerő zsarnokot, ezt az állandó harci tűzben lobogó katonát, ezt az erkölcsöt, hitet és szemérmét oly kevésbé tisztelő kalandort, hogy magányos óráiban csendesesen leüljön lantjához és csodálatos, magasztos hangú, zoltárszerű énekeket, tüzes, forró harci dalokat és mámorosan gyöngéd virágénekeket énekeljen. Milyen változások történhettek ekkor a lelkében? Mikor epedő sorok ömlöttek tollából, életének egyetlen, halálosan nagy szerelméről, vagy a leggyönyörűbb, legizgatóbb kedvteléséről, a harci mámorról, a tusáról, a férfierő fenéges vetélkedéséről, vagy mikor alázatosan porba hullt és könnyes szemét remegve emelte föl Ahhoz, a ki ideküldötte őt sokat várni, még többet szenvedni — és örökre megdicsőülni. Melyik volt az igazi Balassa Bálint? A ki odakint, a világban élt, kalandokat keresett, újra meg újra eltévedt, avagy a ki itt ült lantja mellett és dalolt egy életéről, mely sohasem lehetett az övé. Őt nem sujtotta a poéták legrettenetesebb átká, a szegénység és nyomorúság, de látsátok, milyen szörnyű árt kellett fizetni kiválasztottságáért! Előkelőnek, gazdagnak, daliásnak, erősnek, csodaszép férfiúnak született és meghalt hazátlanul, szegényen, nyomorékon, mindenkitől elhagyatva, mindenkitől megtagadva. Halálos ágvánál már nem volt senkije, csak Ő, kit utolsó percéig szívéből, buzzón, az igazi keresztény forró és alázatos áhítatával imádott. Ő, ki ideküldötte őt hozzánk a rövid szenvedésekkel és tévedésekkel telt földi életre és visszazólitotta magához az örök dicsőségbe, a fénybe, a halhatatlanságba.

Dánielné Lengyel Laura.